

LEIJONA JA LOHIKÄÄRME

Suomen ja Kiinan taloussuhteet

Ville Kaitila – Markku Kotilainen

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
Kustantaja: Taloustieto Oy

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA

Sarja B276

ISSN 0356-7443

ISBN 978-951-628-693-1 (nid.)

ISBN 978-951-628-694-8 (pdf)

Kannen valokuva: Shutterstock.com

Painopaikka: Next Print Oy, Helsinki 2017

Suosittelava lähdeviittaus tähän kirjaan:

Kaitila, Ville, **Kotilainen**, Markku (2017).

Leijona ja lohikäärme – Suomen ja Kiinan taloussuhteet

Helsinki: Taloustieto Oy.

Sisällys

1 Johdanto	7
2 Kiina on noussut maailman suurimmaksi taloudeksi ja kauppamahdiksi	8
2.1 Kiinan talouskasvu on ollut nopeaa	8
2.2 Kiinan talous on kiinteästi kytkeytynyt maailmantalouteen	13
2.2.1 Kasvu oli aluksi viennin ja suorien sijoitusten varassa	13
2.2.2 Kiinan ulkomaankaupan rakenne	16
2.2.3 Suorat sijoitukset Kiinaan ja Kiinasta	22
2.2.4 Viime vuosina viennin merkitys on vähentynyt: talven 2008–2009 globaali taantuma oli käännekohta Kiinan kehityksessä	27
2.2.5 Kiinan rahoitusjärjestelmä on haavoittuva	31
3 Kiinan talouden ja sen kansainvälisen aseman muutosvoimat	37
3.1 Kiinan kehityksen megatrendit	37
3.2 Kiinan väestö muuttaa kaupunkeihin ja vanhenee	42
3.3 Kiinan tuotannon, työllisyyden ja kysynnän rakenne muuttuu	44
3.4 Kiinan alueet	47
3.5 Kiinan kustannustaso nousee	50
3.6 Kiinan kansainväliset suhteet muutoksessa	55
3.6.1 Kiinan valuuttajärjestelmä: juan osaksi SDR:n valuuttakoria	55
3.6.2 Kiinan markkinatalousasema ja polkumyyntitullit	57
3.6.3 Kiinan ja EU:n väliset suhteet	58
4 Tavaroiden ja palvelujen ulkomaankauppa Suomen ja Kiinan välillä	60
4.1 Taloussuhteiden sopimusperusta	60
4.2 Tavarakauppa Suomen ja Kiinan välillä	61
4.2.1 Tavarakaupan kokonaisarvo	61
4.2.2 Tavaratuonti Kiinasta	64
4.2.3 Tavaravienti Kiinaan	67
4.3 Palvelujen kauppa Suomen ja Kiinan välillä	72
5 Väli- ja lopputuotteiden ulkomaankauppa	77
5.1 Kiinan osuus eri maiden viennissä on kasvanut	78
5.2 Tuonti Suomeen	78
5.2.1 Välituotteiden tuonti Suomeen	78
5.2.2 Lopputuotteiden tuonti Suomeen	87

5.3	Vienti Suomesta	87
5.3.1	Tuotoksen kokonaisvienti	87
5.3.2	Välituotteiden vienti Suomesta	93
5.3.3	Lopputuotteiden vienti Suomesta	96
6	Arvonlisäyksen kauppa Kiinan kanssa	98
6.1	Kiinalaisen arvonlisäyksen tuonti	99
6.1.1	Kiinalaisen arvonlisäyksen tuonti eri maihin	99
6.1.2	Kiinalaisen arvonlisäyksen tuonti Suomeen	101
6.2	Arvonlisäyksen vienti Kiinaan	103
6.2.1	Arvonlisäyksen vienti eri maista Kiinaan	103
6.2.2	Suomalaisen arvonlisäyksen vienti Kiinaan	106
7	Suomen ja Kiinan väliset suorat sijoitukset	110
7.1	Institutionaaliset puitteet	110
7.2	Sijoitusten kehitys: suomalaiset sijoitukset Kiinaan, kiinalaiset sijoitukset Suomeen	112
7.3	Suomalaisten yritysten toiminta Kiinassa	114
7.4	Kiinalaisten yritysten toiminta Suomessa	117
8	Yrityskysely taloussuhteiden kehitysnäkymistä	121
8.1	Taustatietoja vastaajayrityksistä	121
8.2	Kiinan taloudellisten muutosten merkitys	124
8.3	Arviot Kiinan-liiketoiminnan kokonaiskehityksestä 2017–2021	126
9	Yhteenveto	129
10	Summary	142
	Lähteet	156
	Liite: Yrityskyselylomake	159
 <i>Tietolaatikot:</i>		
	<i>Kiina on yhä puoluejohtoinen yhteiskunta</i>	12
	<i>Kiina ja maailman raaka-ainemarkkinat</i>	29
	<i>Kiinan 13. viisivuotissuunnitelma</i>	39
	<i>Kiinalaiset yritykset laajenevat voimakkaasti robotisaatioissa</i>	45
	<i>Suomalaisten yritysten Kiina-sijoitusten varhaishistoriaa</i>	116
	<i>Kiinan merkitys Suomen ulkomaankaupassa on noussut ja vakaantunut</i>	119

1 Johdanto

Tutkimuksen tavoitteena on laatia ajantasainen selvitys Kiinan taloudesta, sen kansainvälisestä roolista ja erityisesti Suomen ja Kiinan taloudellisista suhteista. Etlan tutkijaryhmä on aiemmin tehnyt useita tutkimuksia mm. Suomen EU- ja EMU-jäsenyyden eri ulottuvuuksista, Suomen ja Venäjän taloussuhteista, Suomen ja Yhdysvaltojen taloussuhteista sekä Suomen ja Britannian taloussuhteista (ks. bilateraalisia taloussuhteita koskevista tutkimuksista esim. Alho ym., 1986; Kotilainen ym., 2003 ja 2009; Kaitila ja Kotilainen, 2013 ja 2015; Berg-Andersson ym., 2017). Etlä on aiemmin tehnyt tutkimusta myös Kiinasta, ja maan talouskehitystä seurataan aktiivisesti mm. Suhdanne-julkaisussa, mutta systemaattista selvitystä Suomen ja Kiinan taloussuhteista ei ole viime aikoina tehty Etlässä eikä muuallakaan. Aihetta on yritysnäkökulmasta viimeksi käsitelty julkaisussa Kettunen ym. (2008).

Kiinan talous on nykyisin niin suuri ja monin sitein muihin maihin kytkeytynyt, että sen kasvuvauhdin, kysynnän rakenteen ja kansainvälisen työnjaon muutoksilla on suuri vaikutus koko maailmantalouden kehitykseen. Tästä syystä on tarpeen tehdä analyysi Kiinan tulevista kehitystrendeistä ja niihin liittyvistä riskeistä. Kiinan talouskehitystä ja sen roolia maailmantaloudessa tarkastellaan luvuissa 2 ja 3.

Suomen ja Kiinan välisiä taloussuhteita tutkitaan koko kansantalouden, toimialojen ja keskeisten yritysten tasolla. Tärkeänä aineistona ovat ulkomaankauppaa, suoria sijoituksia ja ulkomaisia tytäryhtiöitä koskevat tilastot. Ulkomaankaupan tilastotarkastelussa huomio kiinnitetään bruttomääräisten lukujen ohella maailman panos-tuotos -tietokannan (WIOD) pohjalta ulkomaankaupan välituotevirtoihin. OECD:n ja WTO:n keräämien arvonnäköalasta ulkomaankauppatilastojen perustalta tarkastellaan eri toimialojen tuotannon heijastumista välillisesti Suomen ja Kiinan ulkomaankaupassa. Tilastollinen tarkastelu esitetään luvuissa 4–7. Yritystason kysymyksiä tutkitaan lisäksi kyselyllä. Näistä tuloksista raportoidaan luvussa 8. Luvussa 9 esitetään koko raportin yhteenveto.